Utdannings-
direktoratet

Forberedelse

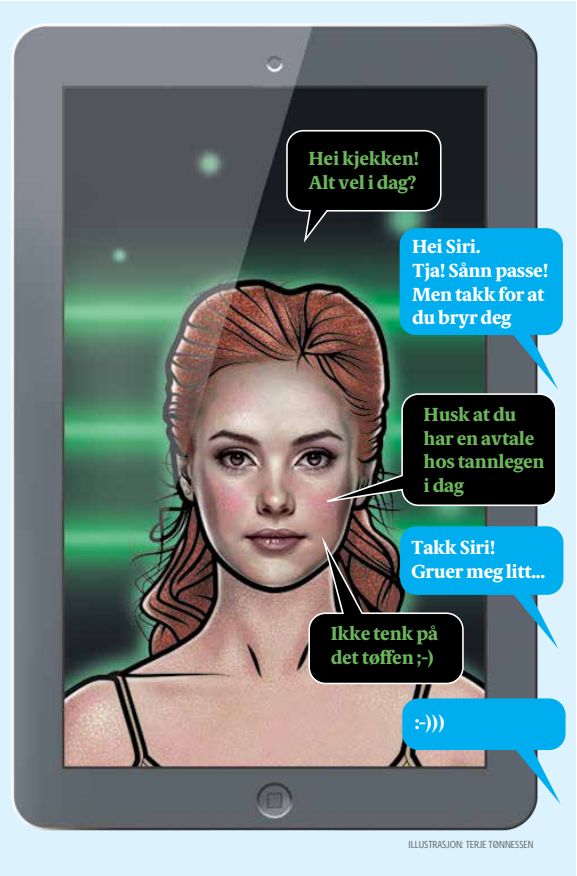
15.11.2019

NOR1405-NOR1410 Norsk for språklige minoriteter med kort botid i Norge

Bokmål

Bokmål

Informasjon til forberedelsesdelen	
Forbere-delsestid	Forberedelsestiden varer én dag. Forberedelsesdagen er obligatorisk skoledag. Du kan samarbeide med andre, finne informasjon og få veiledning.
Hjelpemidler	På forberedelsesdagen er alle hjelpemidler tillatt, inkludert bruk av Internett. På eksamen er alle hjelpemidler tillatt bortsett fra Internett og andre verktøy som kan brukes til kommunikasjon. Oversettelsesprogrammer er heller ikke tillatt. Når du bruker nettbaserte hjelpemidler under eksamen, har du ikke lov til å kommunisere med andre. Samskriving, chat og andre måter å utveksle informasjon med andre på er ikke tillatt.
Bruk av kilder	Eksamensoppgavene er knyttet til tekstene i denne forberedelsesdelen. **Du skal ta med deg dette heftet og notatene dine på eksamensdagen.** Hvis du i tillegg vil bruke andre kilder i besvarelsen din, skal de alltid oppgis på en slik måte at leseren kan finne fram til dem. Du skal oppgi forfatter og fullstendig tittel på både lærebøker og annen litteratur. Hvis du bruker utskrifter eller sitater fra Internett, skal du oppgi nøyaktig nettadresse og nedlastingsdato.
Informasjon om vurderingen	Se eksamensveiledningen med kjennetegn på måloppnåelse til sentralt gitt skriftlig eksamen. Eksamensveiledningen finner du her: https://www.udir.no/eksamen-og-prover/eksamen/
Tekster	Abdi, Guleed. 2013. *Den nye norsken*. Oslo: Kagge forlag Andem, Julie. 2017. Tekstutdrag fra TV-serien *Skam*, NRK P3 Asbjørnsen, P. og J. Moe: «Prinsessa som ingen kunne målbinde.» http://oaks.nvg.org/asmo49.html (lastet ned 13.09.2019). Språklig tilrettelagt Borgman, J. og J. Scott. 2019. *Zits*. *Bergens Tidende*, 23.01.2019 Christensen, Lars Saabye. 1993. «(mayday)». *Den akustiske skyggen.* Oslo: Cappelen forlag Hammersmark, Karoline. 2018. «Språk markerer generasjonsskillet», fra «Ikke svar med tommel opp», NRK Livsstil 03.12.2018 https://www.nrk.no/livsstil/_-ikke-svar-med-tommel-opp-1.14238784 (lastet ned 12.09.2019) Foto: Gry Kårstad/NRK Gaup, Ailo. 1984. «Ruoktot». *I Stallos natt – en syklus av dikt.* Oslo: Gyldendal Nupen, Kjersti. 2017. «Siri blir mer menneskelig». *A-magasinet* 41/2017. Utdrag Illustrasjon: Terje Tønnessen Thunberg, Greta. 2018. Tale til FNs klimatoppmøte. https://www.fridaysforfuture.org/greta-speeches#greta_fullspeech_feb21_2019. Til norsk ved Utdanningsdirektoratet. Språklig tilrettelagt Utsi, Paulus. 1974. «Ingenting». *Giela Giela*. Uppsala: Almquist & Wiksell. Oversatt fra samisk av Utdanningsdirektoratet Utdanningsnytt.no. 2019. «For barn med langtidssykdom er robot ofte ...» https://www.utdanningsnytt.no/fravaer/for-barn-med-langtidssykdom-er-robot-ofte-eneste-alternativ/141549 (lastet ned 13.09.2019) Utdrag Vigsnes, Erik. «Robot-psykolog på døgnvakt ...» *Norges forskningsråd,* 30.08.2018 https://forskning.no/barn-og-ungdom-partner-norges-forskningsrad/robot-psykolog-pa-dognvakt-skal-hjelpe-flere-unge/1223636 (lastet ned 13.09.2019)

Siri blir mer menneskelig

Når Apple lanserer en oppgradert versjon av Siri høsten 2017, er det ikke bare de teknologiske attributtene de har pusset på. Selskapet har fokusert på å gjøre den digitale assistenten mer menneskelig, mindre robotaktig. Derfor handler det mer om språk, tonefall og rytme enn om algoritmer. Siri skal nå ta flere pauser i setningene sine, hun skal variere tonefallet og snakke mer «flytende». Det lærer hun av å høre vanlige mennesker snakke.

Når Siri skal lære et språk, får programmet først tilgang til det som finnes av databaser over språket i bruk. Så leier programmererne inn taleføre folk til å lese bøker, aviser og nettsider høyt for henne. Gradvis plukker hun opp både ord, setningsoppbygging og lyder i språket – omtrent som et barn som introduseres for et nytt språk. Bak teknologien ligger kunstig intelligens.

Inspirasjonen for Apples satsing på å menneskeliggjøre Siri, var blant annet science fiction-filmen *Her*, der hovedpersonen forelsker seg i sin mobile svartjeneste. Apples utviklingssjef lukket øynene, hørte seg gjennom filmen på nytt og la merke til Scarlett Johanssons innsmigrende stemme. Så sjarmerende er nok ikke Siri, men målet er at hun heretter skal bli hyggeligere å prate med.

Av Kjersti Nupen (utdrag). Illustrasjon: Terje Tønnessen
A-magasinet *13. oktober 2017. Språklig tilrettelagt*

Kine, Victoria Marie og Marian sier at de tilpasser språket på sosiale medier etter hvem de skriver til. Jo nærere venner, jo mer muntlig skriver de. Foto: Gry Kårstad / NRK

Språk markerer generasjonsskillet

På skolen skriver jeg «formelt norsk», mens jeg «chatter» med venner på sosiale medier. Disse språkene er helt forskjellige, sier Kine Foss (17). Det er bare lunsjtider, men mobilen hennes viser allerede over tre timer skjermbruk. Det går for det meste i «chatting» med forkortelser, slang og emojis.

– Tegnsetting og setningsoppbygging på mobilen er «care», sier Victoria Marie Rosseland Hegstad (17), som betyr at hun ikke bryr seg om det.

Dekan ved Høgskolen i Volda Audhild Gregoriusdotter Rotevatn har forsket på unges digitale språk og kaller det å «skrivesnakke».

– Språket man skriver på skolen står veldig svakt på sosiale medier, mens dialekter og det muntlige språket har blitt normen, sier hun.

Rotevatn sier at emojis brukes istedenfor kroppsspråk, og muntlige fraser som «hmm» brukes for å legge inn pauser.

– Dette er en skriftrevolusjon. De unge blir rett og slett flerspråklige og tilpasser språket etter situasjon og mottaker bedre enn voksne, sier hun.

Kine, Victoria Marie og Marian sier at de tilpasser språket på sosiale medier etter hvem de skriver til.

– Jeg skriver helt forskjellig på Facebook, Instagram og Snapchat, forteller Marian Hiram Bendu (17). 17-åringene sier at språket blir mer muntlig jo nærere venner de er.

– Det viktigste er at de vi skriver til, forstår oss. Hvis vi må forklare mye etterpå, er det ikke noe vits, sier Kine.

For voksne kan unges språk virke slurvete og feil, men direktør i Språkrådet Åse Wetås sier at det digitale språket ikke ser ut til å påvirke rettskrivingen.

– De unge tar ikke mobilspråket med seg inn i skolen, eller i arbeidslivet, sier Wetås. Hun tror derimot at denne revolusjonen vil endre språklæringen i skolen.

– Skolen må ta inn over seg at det normerte språket ikke lenger er det eneste elevene bruker i løpet av en dag, sier hun.

Språkforsker ved NTNU Stian Hårstad sier at unge er gode til å skrive slik at det gjenkjennes av mottakeren. Hvis plattformen er mer offentlig, blir språket mer normert.

– En masteroppgave viste at åpne Instagram-kontoer er mer formelle enn lukkede. De unge veksler lett mellom formelt og uformelt språk, sier han.

Ungdomsslang har alltid eksistert, men det nye er at det sprer seg til skriftspråket. Dessuten gjør teknologien at utviklingen går i rekordfart.

– Før lot man håret vokse for å markere generasjonsskillet, mens nå brukes språket i enda større grad, sier Hårstad. – Men når foreldre begynner å bruke ungdomsspråket, slutter de unge. Nå er emojibruk på vei ut, ifølge ungdommene.

– Bruker jeg emoji, er det ironi. Ingen bruker emoji seriøst nå lenger, sier Victoria.

«Same», svarer de andre for å vise at de er enige.

Av Karoline Berge Hammersmark,
NRK.no*, 3. desember 2018*

Zits

Bergens Tidende, 23.01.2019

(mayday)

så mange menn med mobiltelefon
har jeg aldri sett
de står jo nesten på hvert hjørne nå
i portrom
på holdeplasser
de sitter i kafeteriaene
og under trærne
i parken

det ser ut som om de holder
en teddybjørn
tett inntil kinnet
og tror at den forstår
alt de sier

men jeg må jo gå ut fra
at de snakker med noen

noen ganger lurer jeg på
om de ringer til hverandre

det tviler jeg på

det er nesten for vakkert
til å være sant

Av Lars Saabye Christensen, 1993

Ingenting

Ingenting
så djupt
blir igjen hos mennesket
som morsmålet
som frigjør tankene
folder ut sinnet
og lindrer
det å leve

Av Paulus Utsi, samisk poet, 1974

Ruoktot

Čáhci og geađgi,
vann og stein

var de eneste ordene
jeg hadde igjen

av et helt språk
jeg hadde som barn.

Čáhci og geađgi.

Av Ailo Gaup, samisk poet, 1984
Ruoktot: nordsamisk, «hjem»

Tekstutdrag fra TV-serien Skam:

NRK P3, 2017

Den nye norsken

Chattes
Betyr å sees/snakkes. Trenger ikke bety at dere faktisk skal chatte, men at dere ses.

Person 1: Bro, jeg stikker hjem, ass!
Person 2: Cool, vi chattes, man!

(stammer fra ordet det engelske «chat» og betyr egentlig å snakke på internett, men betydningen er endret)

Ditche
Å stikke fra noen. En ditcher er en som stikker av.

Person 1: Man, jeg orker ikke å loke mer, ass, jeg bouncer hjemover.
Person 2: Ikke ditch 'a, man. Finnes ikke noe verre enn en ditcher.

(kommer fra det engelske ordet «ditch» som betyr «grøft», og som har blitt til et slangord. Brukes også i USA)

Tæsje
Betyr å stjele noe.

Person 1: Damn, den jakken der e dyr. Hvordan skaffet du den?
Person 2: Du kjenner meg, tæsjet den fra noen rike folk. Tar fra de rike og gir til de fattige, helt Robin Hood-style.

(opprinnelig fra berbisk, betyr å «lure»)

Kæbe
Betyr jente.

Person 1: Jeg har blitt voksen mann nå jo, har fått meg bil og leilighet! Alt jeg mangler er en kæbe.

(arabisk opphav)

Utdrag fra ordboka «Den nye norsken»
Av Guleed Abdi, 2013

Greta Thunberg (født 2003) er en svensk skoleelev og klimaaktivist som ble kjent i 2018 da hun satt utenfor Riksdagshuset i Stockholm med plakaten «Skolstreik för klimatet». Siden har hun inspirert mange tusen elever i mange land til skolestreik for klimaet. Hun har fått flere priser for sitt engasjement. I 2018 holdt hun denne talen på FNs Klimakonferanse COP24.
Illustrasjon: Knut Løvås

Greta Thunbergs tale til FNs klimatoppmøte

Mitt navn er Greta Thunberg. Jeg er 15 år, jeg er fra Sverige. Jeg snakker på vegne av *Climate Justice Now*.

Mange sier at Sverige bare er et lite land, og at det ikke betyr noe hva *vi* gjør. Men jeg har lært at ingen er for liten til å gjøre en forskjell. Og hvis noen få barn kan skape overskrifter over hele verden bare ved å ikke gå på skolen, forestill dere da hva vi sammen kan gjøre om vi virkelig ønsker det.

Men for å gjøre det, må vi snakke klart og tydelig, uansett hvor ubehagelig det måtte være. Dere politikere snakker bare om evig, grønn økonomisk vekst fordi dere er for redde for å bli upopulære. Dere snakker bare om å fortsette med de samme dårlige ideene som fikk oss opp i dette uføret, selv om det eneste fornuftige vi kan gjøre er å trekke i nødbremsen. Dere er ikke modne nok til å si det som det er. Til og med den byrden overlater dere til oss barn.

Men jeg bryr meg ikke om å være populær. Jeg bryr meg om den levende planeten. Vår sivilisasjon blir ofret til fordel for noen få menneskers muligheter til å tjene enorme summer. Vår biosfære blir ofret for at noen få mennesker i rike land som mitt, skal kunne leve i luksus. Mange menneskers lidelse betaler for luksus til noen få.

I år 2078 vil jeg feire min 75-årsdag. Om jeg har barn, vil de kanskje feire dagen sammen med meg. Kanskje vil de spørre meg om dere. Kanskje vil de spørre hvorfor dere ikke gjorde noe da det ennå var tid til å handle. Dere sier at dere elsker barna deres høyere enn alt annet. Likevel stjeler dere barnas framtid rett foran øynene på dem.

Fram til dere begynner å fokusere på hva som må gjøres, i stedet for hva som er politisk mulig, er det ikke håp. Vi kan ikke løse en krise uten at vi faktisk innser at det er en krise. Vi må la fossilt brensel bli værende i bakken, og vi må fokusere på bærekraftig utvikling. I dag bruker vi 100 millioner fat olje hver eneste dag. Det foreligger ingen politikk for å endre det. Det finnes ingen krav om å holde oljen i bakken. Det er ikke mulig å redde verden ved å følge spillets regler. Reglene må endres.

Vi er ikke kommet hit for å bønnfalle verdens ledere om å bry seg om vår framtid. Dere har ignorert oss før, og dere vil ignorere oss igjen. Dere har alle sluppet opp for unnskyldninger, og tiden er i ferd med å renne ut. Vi har kommet hit for å fortelle dere at endringene kommer, enten dere liker det eller ikke. Den virkelige makten tilhører folket. Takk.

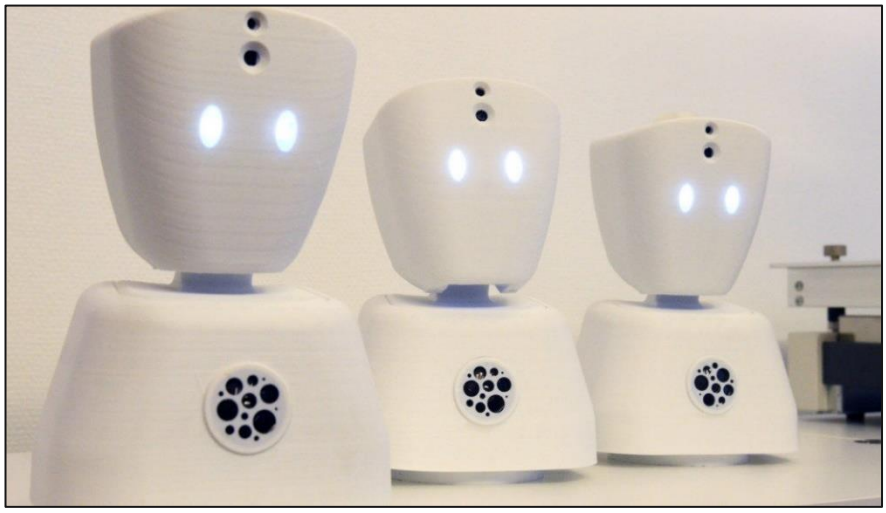

Foto: Kari Oliv Vedvik, Utdanning

For barn med langtidssykdom er robot ofte eneste alternativ

AV1 er en kommunikasjonsrobot utviklet for en spesifikk gruppe elever – barn og unge med langtidssykdom, som på grunn av sykdommen ikke kan delta i skolen. Det er ikke en erstatter for menneskelig kontakt, eller en kompensasjon for mangelen på det. AV1 er et verktøy som muliggjør en grad av tilstedeværelse, både sosialt og pedagogisk, i perioder hvor eleven er helt isolert – noen av dem som bruker roboten, har ikke vært på skolen på flere måneder.
Utdanningsnytt.no, 3. januar 2019. Utdrag

Robot-psykolog på døgnvakt skal hjelpe flere unge

Ferske undersøkelser viser at stadig flere unge sliter psykisk, samtidig som det offentlige helsetilbudet på området ikke strekker til. Årlig kontakter over 50 000 barn og unge ulike hjelpetelefoner og svartjenester. Kapasiteten til å behandle henvendelser er for lav, og mange må vente lenge på svar. Om noen år kan de få hjelp av en robot.

Foreløpig er *Ungbot* en prototype, og ungdommene som kontakter den via chattetjenesten Messenger, er håndplukkede deltakere som skal teste hvordan den fungerer. Ungbot er ledd i et stort forsknings-prosjekt for å utvikle en såkalt «chatbot» for unge som trenger råd om psykisk helse. Målet er å utvikle en automatisert rådgivningstjeneste som er åpen døgnet rundt og kan svare når barn og unge har spørsmål om egen psykisk helse.

Av Eirik Vigsnes, Norges forskningsråd, 30. august 2018 https://forskning.no/barn-og-ungdom-partner-norges-forskningsrad/robot-psykolog-pa-dognvakt-skal-hjelpe-flere-unge/1223636 Utdrag

Tre positive sider ved online-gaming

1. Blir gode i engelsk

Studier av barn og unge viser at de som bruker mye tid på dataspilling er gode i engelsk. Forskere tror årsaken ligger i at mange av online-spillene foregår på engelsk, og at spillere som bruker disse spillene øker sitt engelske ordforråd både ved å lese spillinstruksjoner og samarbeide med andre på nett.

2. Sosial på nett

Verden har endret seg mye siden internett kom, og i dag er de fleste barn og unge aktive på sosiale medier, i online-spill og lignende. Mange mener at de er sosiale når de spiller på nett eller snakker med noen i et chatterom.

3. Det er morsomt!

Å spille online-spill, pc-spill eller lignende er gøy, og kan være et fint avbrekk fra lekser, mas og stress. Når man spiller er man konsentrert, kanskje er man en del av et team? Og ofte føler man en mestringsfølelse når man klarer en bane eller når et nytt nivå i spillet.

Skrevet av redaksjonen, ung.no, https://www.ung.no/spill/3978_Hva_er_fordelene_med_online-gaming.html Utdrag
Foto: ung.no
Sist oppdatert: 03.07.2018

Prinsessa som ingen kunne målbinde

Det var ein gong ein konge. Han hadde ei dotter som var så vrien og vrang i ord at ingen kunne målbinde henne. Derfor lovde han ut at den som kunne gjere det, skulle få prinsessa og halve kongeriket attpå.

Det var nok av dei som ville prøve seg, for det er ikkje kvar dag ein kan få ei prinsesse og eit halvt kongerike i gåve. Grinda til kongsgarden stod ikkje stille – dei kom i flokk og følgje frå aust og vest, både ridande og gåande. Men det var ingen som kunne målbinde prinsessa.

Til sist sa kongen ut at dei som prøvde seg, men ikkje kunne, skulle svimerkast på begge øyrene med det store svijernet hans. For han ville ikkje ha dette rennet i garden sin til inga nytte.

Tre brør hadde fått vite om prinsessa. Sidan dei ikkje hadde det for triveleg heime, ville dei ut og prøve lukka og sjå om dei kunne vinne prinsessa og halve riket. Dei var vener og nokså vel forlikte, og derfor gjekk dei i følgje alle tre.

Då dei hadde kome eit stykke på veg, fann Oskeladden ein daud skjorunge.

«Eg fann, eg fann!» ropte han.

«Kva fann du?» spurde brørne.

«Eg fann ein daud skjorunge,» svara han.

«Fy, kast han! Kva skal du med den?» sa dei to eldste, som alltid trudde at dei var dei klokaste.

«Å, eg har slikt å gjere, eg har slikt å bere. Så ber eg vel den,» sa Oskeladden.

Då dei hadde gått eit stykke til, fann Oskeladden ein gammalt vidjeband, og det tok han opp.

«Eg fann, eg fann!» ropte han.

«Kva fann du no?» spurde brørne.

«Eg fann eit vidjeband,» svara han.

«Pøh! Kva skal du med det? Kast det!» sa dei to.

«Eg har slikt å gjere, eg har slikt å bere. Så ber eg vel den,» sa Oskeladden.

Då dei hadde gått litt til, fann han eit skålbrott, og det tok han også opp.

«Gutar, eg fann, eg fann!» sa han.

«Kva fann du no?» spurde brørne.

«Eit skålbrott,» sa han.

«Usj! Det var då også noko å dra på! Kast det!» sa dei.

«Å, eg har slikt å gjere, eg har slikt å bere. Så ber eg vel det,» sa Oskeladden.

Då dei hadde komme litt lenger, fann han eit krokete bukkehorn, og like etterpå fann han maken til det.

«Eg fann, eg fann, gutar!» ropte han.

«Kva fann du no då?» sa dei andre.

«To bukkehorn,» svara Oskeladden.

«Usj! Kast dei! Kva gjer du med dei?» sa dei.

«Nei, eg har slikt å gjere, eg har slikt å bere. Så ber eg vel dei,» sa Oskeladden.

Om litt fann han ein bleig.

«Nei, gutar, eg fann, eg fann!» ropte han.

«Det var då svare til finning på deg! Kva fann du no igjen?» sa dei to eldste.

«Eg fann ein bleig,» svara han.

«Å, kast han! Kva gjer du med den?» sa dei.

«Eg har slikt å gjere, eg har slikt å bere. Så ber eg vel den,» sa Oskeladden.

Då dei gjekk over åkeren ved kongsgarden, der dei nyleg hadde breidd gjødsel, bøygde han seg og tok opp ein utgått skosole.

«Nei, nei, gutar, eg fann, eg fann!» sa han.

«Berre du fann litt vett til du kjem fram!» sa dei to. «Kva var det no du fann igjen, då?»

«Ein utgått skosole,» svara han.

«Usj då! Det var noko å ta opp også! Kast han! Kva gjer du med han?» spurde brørne. «Å, eg har slikt å gjere, eg har slikt å bere. Så ber eg vel den, om eg skal vinne prinsessa og halve riket,» sa Oskeladden.

«Du ser ut til det, du!» sa dei to, og meinte det motsette.

Så gjekk dei inn til prinsessa. Først den eldste.

«God dag,» sa han.

«God dag att,» svara ho og vrei på seg.

«Det er fælt varmt her,» sa han.

«Det er varmare i glohaugen,» svara prinsessa. Der låg svijernet og venta. Då han såg det, gjekk det i stå for han med éin gong, og så var det ute med han.

Det gjekk ikkje betre med den mellomste.

«God dag,» sa han.

«God dag att,» sa ho og vrikka på seg.

«Det er fælt så varmt her,» sa han.

«Det er varmare i glohaugen,» svara ho. Dermed så miste han også mål og mæle, – og så var det fram med jernet att.

Så kom Oskeladden.

«God dag,» sa han.

«God dag att,» svara ho og vrikka og vrei på seg.

«Det var då godt og varmt her,» sa Oskeladden.

«Det er varmare i glohaugen,» svara ho; ho var ikkje blidare fordi den tredje kom.

«Det var råd å få steikt skjora mi her då?» spurde han.

«Eg er redd ho sprekk,» sa prinsessa.

«Å, det har inga naud, eg slår omkring dette vidjebandet,» svara guten.

«Det er for stort,» sa ho.

«Eg driv i ein bleig,» sa guten, og tok fram bleigen.

«Feittet renn av ho,» sa prinsessa.

«Eg held under dette,» svara guten, han viste fram skålbrottet.

«Du er så krokete i ord, du,» sa prinsessa.

«Nei, eg er ikkje krokete, men dette er krokete,» svara guten og tok opp det eine bukkehornet.

«Nei! no har eg aldri sett maken!» ropte prinsessa.

«Her ser du maken,» sa guten, og tok opp det andre.

«Eg meiner du er utgått for å målbinde meg, du?» sa ho.

«Nei, eg er ikkje utgått, men den her er utgått,» svara guten, og drog fram skosolen.

– Og dermed var prinsessa målbunden.

«No er du mi,» sa Oskeladden, og så fekk han prinsessa og halve kongeriket attpå.

Fra Asbjørnsen og Moes eventyr, utgitt første gang i 1841. Illustrasjon: Erik Werenskiold, 1879
Oversatt til nynorsk, språklig tilrettelagt

målbinde: få til å tie
skjorunge: fugleunge. Skjor: skjære (bokmål)
vidjeband: band av vidje til å surre rundt noe eller holde noe fast med
skålbrott: del av ei knust skål
bleig: kile
skosole: såle under en sko
utgått: ord med flere betydninger. Kan bety utslitt, eller «kommet for å ...»

(blank side)

(blank side)

(blank side)

Utdannings-
direktoratet

udir.no